

Мире Младеновски

Балкански ратови

Ратови за слободу или освајање

Кључно питање:

Јесу ли Балкански ратови вођени за ослобођење или освајање?

Остала питања којима ће се бавити модул

1. Каква је хронологија догађаја?
2. Каква су била очекивања и оправдања балканских ратова?
3. Како су ратови перцепирани?
4. Какве су биле последице балканских ратова?

Тема

Тема ове радионице су балкански ратови (1912-1913). Посебна се пажња посвећује улози оних који су укључени у рат, са нагласком на очекивања и разочарења ратовима. Тема је осетљива и контроверзна многим земљама Балкана, због различитих погледа на балканским ратовима. Кључно питање је да ли су ти ратови били ослобађајући или освајачки.

Исходи учења

- Ученици ће моћи сврстати историјске догађаје у временске оквире.
- Развиће способност анализе извора и развијати критичко мишљење.
- Урадиће евалуацију историјских догађаја кроз мултиперспективни приступ.
- Ученици ће препознати односе међу државама и народима у то време, њихова очекивања и разочарања за време балканских ратова. Такође ће разумети како ови догађаји утичу на животе људи.
- Набројаће последице балканских ратова

Циљеви:

- Мултиперспективни поглед на балканске ратове кроз анализу различитих врста извора.
- Отворена расправа о очекивањима и разочарањима балканских ратова.
- Увод у политичку атмосферу током балканских ратова и покушај разјашњења спорних реакције на њих.

Упутства за предавача

Корак 1

Групни рад – свака група прима исти сет извора за креирање временске праве.

Корак 2

Групни рад – анализа различитих типова извора и дискусија.

Корак 3

Индивидуални рад – израда новинског чланка.

Корак 4

Групни рад - Сортирање и одређивање извора, након чега следи расправа о одговору на кључно питање.

90
минута

Корак 1

Svaka grupa (ima ih 4 ili 5) prima isti set materijala za kreiranje vremenske prave.

Каква је хронологија балканских ратова Направите ленту времена!

Задатак ученика је да хронолошки поређају шест значајних догађаја везаних за балканске ратове. Уз сваки догађај мора да стоји датум, назив, писани документ и визуелни извор који се односи на њега. Да би се то постигло, сви делићи са радних папира морају се исећи (странице 3 и 4). Након тога, треба их поређати на празном папиру. То би креирало ленту времена главних догађаја у балканским ратовима.

Рад је у групама и свака група има исти задатак. На тај начин, свака група представља резултат свога рада пред другим групама. Свака група (има их 4 или 5) prima isti set materijala za kreiranje vremenske prave.

	Балканска лига		Букурешки споразум	Други балкански рат	Први балкански рат	Независност Албаније
	1 12 - 1 13	1 12	1 13	28. 11. 1 12	30. 05. 1 13	10 .08. 1 13
	Балканска алијанса створена је након серије билатералних споразума између балканских држава Бугарске, Грчке, Црне Горе и Србије, а уперена је против Отоманског царства, које је у то време још увек					
	http://en.wikipedia.org/wiki/File:London_Peace_Treaty_Signing_30_May_1913.jpg			 http://en.wikipedia.org/wiki/File:28nentor.jpg		

http://simple.wikipedia.org/wiki/File:Balkan_League_poster.png

<http://www.robinsonlibrary.com/history/balkan/history/war1912.htm#UyWrqWBX4IM>

Teaching modern southeast european history, Alternative education material, The Balkan Wars, 2009, p. 106

Conferința pentru pacea între Turcia și statele balcanice la Londra: delegații turci se retrag din negocieri cu greș.

Корак 2

Објасни очекивања од рата!

Извори за групу 1

Шта су била оправдања и очекивања од балканских ратова

Задатак је проучити документа, пронаћи разлоге за рат (оправдања и очекивања). Након тога, свака група треба, пред целим одељењем, објаснити своје виђење оправдања рата. Након тога следи дискусија!

Група 1 ради са картама и статистиком.

Група 2 ради са карикатурама.

Група 3 ради са званичним документима.

Група 4 ради са незваничним документима.

Свака група (има их 4) добија други комплет материјала. Комплет се састоји од разних врста извора (текстуалних или визуелних).

Извор 1

Званична статистика становништва Македоније по окрузима

	(, 1900.)	(,1889.)	(, 1904.)
Турци	499 204	231 400	634 017
Бугари	1 181 336	57 600	332 162
Грци	228 702	201 140	652 795
Албанци	128 711	165 620	— —
Власи	80 767	69 665	25 101
	67 840	64 645	53 147
Роми	54 557	28 730	8 911
Срби	700	2 048 320	— —
	16 407	3 500	18 685
УКУПНО	2 258 224	2 870 620	1 724 818

"Teaching modern southeast european history, Alternative education material, "The Balkan Wars", 2009, . 41

Извор 2

Аспирације балканских земаља према Карнегијевој комисији

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Territorial_aspirations_of_the_Balkan_states,_1912.jpg
(19.07.2013)

Извор 1

Туристичко-забавно путовање!

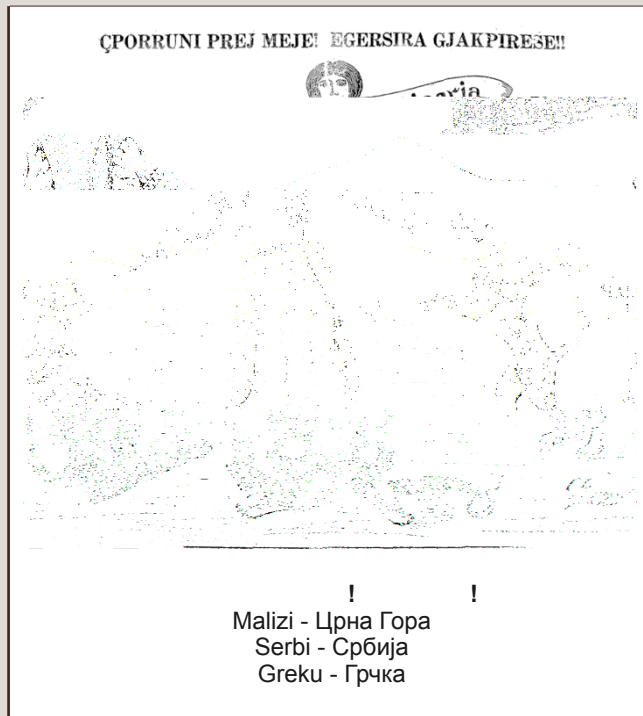

- Дајте ми повратне карте за Софију, Београд, Цетиње и Атину; повратак је опција.
- Колико карата желите?
- Око 700.000 или 800.000, за сада.

Тобијас Хајнзелман, Балканска криза у османлијским карикатурама. Сатиричне новине Караџоз и Калем, 1908 1914, Истанбул, 1999.

Извор 2

Албанска карикатура

Лист Дијели, 13. 02. 1913, стр. 3.

Извор 3

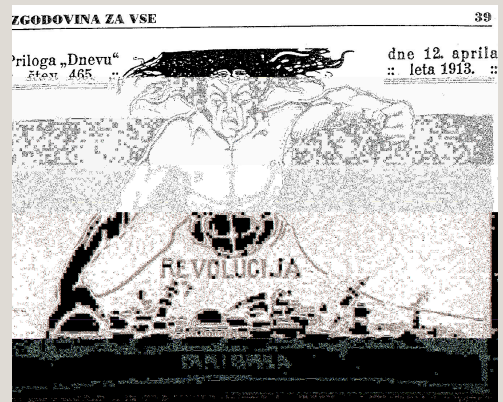
Македонија, коначно слободна

Punch or the London charivari, November, 27 1912

Извор 4

Словеначка карикатура

Извор 5

Бугарска карикатура

протеривање османлија из Европе

Извор 1

Услови споразума балканске алијансе.

Постоје два дела бугарско-српског споразума. Један део је креирао одбрамбени савез међу земљама потписницама, у коме су обе преузеле обавезу да „помогну једна другој свим својим силама у случају да једна од њих буде нападнута од стране једне или више земаља”. Други део је тајни анекс, у коме су се припремиле за могући рат са Турском, у случају интерних или екстерних проблема Турске, који би могли угрозити национални интерес било које од потписница, или запретили одржавању статуса кво на Балканском полуострву. Важан део овог тајног анекса је споразум о подели територија у случају победе у таквом рату. Сва подручја била би под заједничком контролом све док не дође до потписивања мира. (...) Аутономија би била дата централном подручју. Ако би се обе стране, међутим, договориле да аутономија за овај регион није изводљива, подручје треба да се подели међу њима према линијама дефинисаним у споразуму, изузев да централно подручје, које је остављено неподељено, буде накнадно подељено у арбитражи под вођством руског цара. Територијални аранжмани представљају покушај да се помире српске жеље за поделом и излазом на Јадранско море и бугарски план за аутономију Македоније. На крају, споразум је предвидео да цар буде арбитар у осталим питањима која могу произаћи из споразума.

A , F a M a a A S a H , H a D a H E , A a , a A a 1870–1914. P a Na a B a H a S . G P O , W a , 1918

Извор 2

Изјава Ђорђа и објава рата Отоманском царству, 05. 10. 1 12.

„Мом народу,
Наша света дужност према нашој драгој домовини, нашој поробљеној браћи и човечанству, захтева да држава, након пропасти мирних покушаја да се сачувају људска права хришћана под Турцима, узме оружје у руке како би прекинула патње које трају вековима. Грчка, заједно са својим савезницима који су инспирисани истим осећајима и везани истим обавезама, улази у свету битку за правду и слободу угњетених народа Оријента. Наша војска и морнарица, потпуно свесни своје дужности према народу и хришћанству, своје традиције, и поносни на своје моралне надмоћи и вредности, верно улазе у борбу спремни да пролију своју честиту крв како би угњетенима вратили слободу. Грчка ће, заједно са савезницима, ићи ка овом циљу под сваку цену; призивајући Божју помоћ у овој потпуно оправданој цивилизацијској борби, узвикујемо – Живела Грчка, живео наш народ!”⁴

Gardika-Katsiadaki, G. Margaritis, *The Aegean in Balkan wars*, Atina, 2002

Извор 4

Ратна прокламација

„Драги моји Срби,
Догодило се оно чему се никад нисам надао. Бугари, наша браћа по крви и вери, наши савезници, заратише на нас без објаве рата. Пролише крв своје браће, својих савезника и нечовечно побише рањенике. Расекоше мачем савезни уговор и уништише пријатељство и братство. (...) Небратски поступак бугарских нападача Мене је дубоко заболоо. Он је повредио Моја искрена словенска осећања. Одговорност за овај злочин према Словенству и човечанству нека поднесе онај који га је извршио. И за што све то? За то, што неће да се братски, мирним путем, расправи спор о деоби! За то, да нам отму наше тековине, нашу дедовину, земље Немањићке, које залисте свежеом крвљу и ослободисте и повратисте српству. Сени наших палих витешких бораца у овом славном рату, позивају вас, Србе, и заклињу да их осветите. Од те напасти бранимо се заједнички ми и наши верни и јуначки савезници Грци; с нама бране српске земље наша храбра и витешка браћа, црногорски сколови. Животни интереси отаџбине, нагнали су Ме, и ако тешка срца, да позovem Моју храбру војску, да се пожртвовањем и јунаштвом покаже достојна хероја славних победа на Куманову, Прилипу, Битољу и Једрену. Нека Мојим драгим војницима Бог и срећа јуначка у помоћи буду у овом жалосном, али нама наметнутом рату. У Београду, 25 јуна 1913. године. Петар I с.р.”

Извор 3

Манифест бугарском народу 5. 10. 1912.

„Људски, хришћански осећаји, света дужност да помогнете својој браћи када је њихова гола егзистенција угрожена, част и дигнитет Бугарске, присиљавају ме да позovem под заставу синове ове земље који су спремни да је бране. Наш циљ је правичан, свет и славан. Са вером у заштиту и помоћ Бога свемогућег, проглашавам бугарском народу да је рат за људска права хришћана у Турској објављен. Наређујем храброј бугарској војсци да нападне територију Турске! Заједно са нама, у заједничком циљу, против заједничког непријатеља бориће се и војске наших савезника, балканских држава – Србије, Грчке и Црне Горе. И у овој борби Крста против Полумесеца, односно слободе против тираније, на нашој страни имаћемо све људе који воле правду и напредак.”

1912–1913, 1999

Извор 5

Проглас краља Црне Горе Николе Петровића, Цетиње 27. 07. 1 13.

„Црногорци! (...) Обузети постигнутим победама и славом својих савезника, наш четврти партнер пожелио је да на силу преузме наше заједничке успехе, не поштујући Божју правду и очинску просудбу цара заштитника. (...) Бугари, заведени, отпали су од нашег словенског стада (...) напали су своју браћу и савезнике. Бугаре треба спријечити од коришћења истог оружја и упутити их да поштују заједничке интересе и словенску солидарност. Ова одлука ми тешко пада, јер потребно је руком одсећи руку, али другачије нисмо могли поступити. Душу ми је прелавила туга јер морам да подстакнем вашу храброст да силом одбијете бугарске нападе, али гајим наду да ће, једног дана када анђео мира рашири крила изнад Балкана, израсти ново, свеже дрво словенског јединства из наше мијешане словенске крви (...)”

Balkanski rat u slici i re i 23, 14 (27) July 1913.

Извор 1

Одлуке о позицијама које треба да заузму Албанци у случају балканског рата Скопље, 14. 10. 1912.

Огранак Комитета спаса у Скопљу и Црно друштво одржали су хитан састанак у Скопљу, на тему: Турска ће изазвати рат. Како ћемо онда спасити Албанију?
Донесене одлуке биле су:
1. Послати проглас великим силама.
2. Оформити групу делегата која ће раскинути споразум скутарских горштака са Црногорцима.
3. Ова делегација ће имати моћ да уједини албанске регије, како би спречила опасност да се земља распадне.
Проглас Црног друштва од 16. 10. 1912. садржи следеће: „Црно друштво, као представник албанског народа, има част да вас обавести да се албански народ не бори за провођење турске доминације на Балкану, већ да преузме контролу над целом албанском територијом. Према томе, какав год исход рата био, Албанци никада неће дозволити ниједан други облик администрације за четири вилајета, осим једне јединствене владе.

Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare, стр. 255-256.

Извор 2

Христо Кабачиев * тежње бугарске буржоазије у Македонији

... Природно, Македонија је она земља према којој су усмерене све тежње балканске буржоазије. Од сада па на даље буржоазија се неће раставити са жељом за „Ослобођење“ Македоније. Напротив, још више ће се разгоревати њена патриотска ватра ка Македонији.
...Македонија је постала јабука раздора балканских народа. Велике капиталистичке државе су повећале своје апетите народа према Македонији, како би могле да је још више разједине. Они су то постигли како својим интригама између Балканских држава, тако и са смишљеним разгоревањем националних непријатељстава унутар Македоније...

*

1985, . 543

Извор 3

Став Димитрија Туцовића према балканским освајачима Македоније, 1 13. године.

„...Ми, социјал-демократе, према томе, не можемо питати коме да припадне Македонија, јер се не можемо сложити да је видимо да припада било Србији, Бугарској или Грчкој, нити да буде подељена међу државама... Једини коректан став који ми, социјал-демократи, подржавамо јесте: слобода, не угњетавање, једнакост а не потчињавање, за све народе. Све ово може се постићи не освајањем Македоније од стране Бугарске, Србије и Грчке, и поделом између њих, већ пуном слободом македонског становништва, национално конституисаног као једнаког члана за улазак у балканску федерацију. Наравно, исто важи за Тракију и Албанију.”

3 1950, . 239-242.

Извор 4

Предвиђање последица

У петроградском листу „Славјанин“, 21. 04. 1913, Димитрије Чуповски, пишући под псеудонимом Управда, објавио је чланак под насловом Македонска држава, у ком је предвидео:
„...Упркос опозицији самих Македонаца, подела Македоније ће несумњиво водити до међусобног крвопролића међу савезницима... Балканско полуострво је сувише малено за неколико великодржавних идеала да коегзистирају. Само федерална држава сачињена од балканских народа, у којој ће Македонија бити укључена на равној нози, као недељива држава, независна у њеним унутрашњим питањима – само таква федерација може пружити мирну коегзистенцију и напредак балканских народа!”

1985, . 554

Корак 3

Напишите документ о балканским ратовима!

извори за групу 1

Како су ратови перцепирани

Почните са кратком „олујом идеја“ на тему РАТ. На табли напишите 10–15 речи које призилазе из тога. Свака група онда преузима одређену улогу. Могуће улоге су следеће (сваки наставник независно буре улоге): Група 1 – војник који пише писмо породици, или даје интервју за новине.

Група 2 – цивил који пише писмо породици, или даје интервју за новине.

Група 3 – новинар који пише чланак о балканским ратовима.

Група 4 – новинар који пише о албанском питању или македонском питању током балканских ратова.

Задатак сваке групе је да припреми писани документ (писмо, чланак, извештај или интервју, зависно од групе). У тим документима треба да се употребе свих 10–15 речи произашлих из раније заједничке „олује идеја“ на тему Рат.

Свака група (има их 4 или 5) прима различит сет материјала са којим треба да сачини свој извештај.

Извор 1

Очекивања српског војника

Српски војник, баш као и грчки, био је чврсто уверен да ће у Македонији наћи своје сународнике, људе који говоре његовим језиком и који ће га ослонити са „живео“ или „зито“. Пронашли су људе који су говорили језиком другачијим од њихових, и узвикивали „ура“! Погрешно су разумели, или уопште нису разумели. Теорија коју су у младости научили о постојању српске Македоније и грчке Македоније, наравно, била је пољуљана, али њихова патриотска убеђења, да Македонија мора постати српска или грчка, ако то већ није, остала су неокрњена. Без сумње, Македонија је била оно што су желели да опет постане, у време Дуке Снажног или византијских царева. Агитатори и пропагандисти, Бугари, утувили су становништву у главу идеју да су Бугари. Агитатори се морају избацити из земље, и онда ће опет бити како је одувек било, биће српска или грчка. Они су и поступали на тим основама. Ко су били ти агитатори који су људе навели да забораве грчки и српски језик? Најпре су то били свештеници; затим директори школа; и најзад револуционарни елементи, који су под старим режимом формирали организацију; вође банди и њихови чланови, сељаци који су им достављали \$((

Извор 4

Одломак из писама грчких војника, заробљених од стране Бугара у региону Разлог

Родопи, 11. 07. 1913.

„Овај рат је веома болан. Спалили смо сва села која су Бугари напустили. Они су спалили грчка села, а ми бугарска. Они масакрирају нас и ми масакрирамо њих, а против свих оних који од ове лажљиве нације падну наших шака, манлицхер уради своје. Од 1.200 заробљеника које смо покупили у Нигрити, само 41 су остали у затвору, и свуда где смо прошли, нисмо оставили ни трачак ове расе (на животу).

Нежно вас поздрављам, твога брата и супругу такође, Спилиотопулос Филипос”.

Teaching modern southeast european history, Alternative education material, The Balkan Wars, 2009,

Извор 5

Писмо Ипократиса Папавасилијуса супруги, Александри Снефтси, 23. 06. 1913.

„Најдража моја,

Током ратовања с Турцима писао сам ти из турских села. Сада, током рата с Бугарима, пишем ти из бугарских места. Писао сам ти прекјуче, љубави, одмах након битке код Килкиса – наше велике победе. Килкис је био свети град за Бугаре и герилце, као и родно место Данефа. Након битке, запалили су град. Био је то огроман спектакл; горео је два дана; људи, сви Бугари, напустили су га пре тога. Наша армија, драга, напредује брзим кораком, терајући Бугаре да се осећају као прогоњени зечеви. Трче пребрзо за нас, али ми ћемо их стићи, једном ће морати стати негде. Драга, не можеш ни да замислиш слику какву представља овај рат. Свуда где идемо наилазимо на пустош и беду; Турци, који су изгледа много патили под Бугарима, сада се свете палећи њихова села и имовину. Увек је на видику село у пламену. Бугари су побегли; нема више Бугара у Македонији; звери су заувек побегле; требала би да видиш какве су то кукавице: заробљеници се тресу од страха. Срећан сам што нас је овај рат једном заувек решио ових насилника, што нас је натерао да упознамо једни друге, што нам је омогућио да уклонимо њихове лавље јазбине и раскринкамо их, јер је њихова дрскост завела свет који их је називао 'Прусима Истока', ове смешне, глупе људе. Незадовољни оним што су већ имали, те претворне хијене, желели су да зграбе и део од својих савезника, од оних који су им помогли у њиховим освајањима и без којих би давно пропали под Турцима. Сада ће изгубити све што су имали. Тако им и треба. Они су живи пример митске приче о псу и меси.

Осећам да сте увек уз мене, ти и наша драга деца. Жудим за тобом, али победа је утеха, јер то значи да наша раздвојеност неће још дуго трајати. Мислим да рат неће потрајати дуже од две седмице од сада.

Шта Евгениос има да каже о Бугарима сада, а толико им се дивио?

Шаљем ти сву моју љубав

L. Trichas,

1993, 318-319.

Извор 6

Бугарски генерал о безбедности живота, имовине и части становништва на ослобођеним територијама

Лозенград, 13. децембар 1912.

„Неке информације су дошле до штаба које нас, нажалост, чине да посумњамо да су неки људи и официри посегнули за пљачком и насиљем над цивилима, на освојеним територијама. С обзиром да, с једне стране, такви прекора вредни и нехумани чиновници компромићују бугарски народ, а с друге стране подривају поверење наших могућих поданика, нарочито међу цивилном муслиманском популацијом, у способност наше земље да осигура њихову част, имовину и живот, наређујем:

1. Војни команданти и војни управници (гувернери) морају предузети брзе и строге мере, тако да се покрене процесуирање таквих радњи почињених на подручју које су окупирале њихове јединице; кривци морају бити одмах изведени пред суд, без обзира на њихов чин и положај. Сви команданти морају бити упозорени да кажњавају такве криминалне чиновне без милости, имајући на уму одговорност коју ће сносити у противном.

2. Строге мере морају се подузети да у позадини успоставе ред и дисциплину. Сви који нису део војске или не раде за војску, морају бити послати назад у Бугарску. Сви који су у војсци, али би због своје непоузданости могли компромитовати службу у позадини, морају се послати на линију фронта.

3. Сви чиновници треба да буду упозорени да је цивилно становништво на окупираним територијама, без обзира на њихову националност и веру, под заштитом наших војних закона, и свако неоправдано насиље над њима биће процесуирано према истим тим законима. Како бисмо успели у томе, позивам све војне и цивилне представнике власти да сарађују.

4. На крају, желео бих да вас подсетим да смо рат започели у име високо хуманих идеја, тј. да ослободимо ове људе од режима, који је постао неподношљив у свом насиљу и неправди. Боже, помози својих храбрих бугарским синовима у постизању овог узвишеног циља. У овом тренутку апелујем на све да не дозволе својим саборцима да таквим чињењем компромићују њихов велики и славни подвиг пред очима цивилизованог света.”

Георгиев Ст. Трифонов

, 1996

Извор 1

Доказ (сведочење) Рахни Ефендије из Струмице.

(...) Именована је локална жандармерија, а по један жандарм и војник су послати да иду од куће до куће, и да позивају муслимане, једног по једног, пред комисију. И ја сам позван са осталима. Поступак је био следећи: српски командант би питао 'Какав је ово човек?' Одговор је био просто 'добар' или 'лош'. Нису постављана питања о нашем карактеру; није било одбране нити дискусије; ако би један члан комисије рекао 'лош' то би било довољно да осуде појединца на затвор. Сваки члан комисије имао је своје непријатеље које је желео уништити, па се нико није противио мишљењима других чланова комисије. По изрицању пресуде затвореник би скидао своју одећу, а новац би узимао српски командант. Ја сам проглашен 'добрим', заједно са можда још десетином приведених. Они који су осуђени, везивани су заједно по тројица и одвођени у кланицу; њихове уши и носеви често су одсецани пре него што би их убили. Клање је трајало месец дана; верујем да је у граду и оближњим селима убијено између три и четири хиљаде муслимана."

Напомена: Овај документ је копиран из оригинала који се налази у архиву Националног историјског архива у Београду.

Извор 1

Рат на Балкану - 1

„Похлепна покварена Еуропа већ стотине година допушта да дивљи чопори Турака на звјерски начин мрцваре и муче, кољу, убијају, оскврњују невинне кршћане, које је кривњом цивилизоване и културне Еуропе задесила несрећа да их још увијек заробљене држи она иста вјерски фанатизирана неман у људској сподоби, што се називље Турчин. То све трпи, допушта тобоже напредна, културна, хуманитарна Еуропа, јер завист те културне Еуропе, незаситост и прождрљивост, иначе лијеност и поквареност у ово 'цивилизовано' доба пријечила је до сада увијек поштенима, који би се подигли на обрану потлачених и мученика, да их ослободе од крволочне звијери. Тако је Турчин и надаље мирно на очиглед културне и човјекољубиве Еуропе клао, робио, палио, оскврњивао жене, млађахну дјечицу и немоћне старце. Кад би се та измучена раја кадгод у здвојности подигла и покушала да стресе са себе звијерски јарам те отоманске немани, ето ти одмах културне Еуропе, гдје прискаче у помоћ дивљој немани да угуши здвојни јаук и плач гладне и измучене кршћанске сиротиње. Све то у име лажне и културне цивилизације искварене Еуропе.

List „Na a sloga“, Pula, 17. oktobra 1912.

Извор 2

Рат на Балкану - 2

„Балканске земље свакако не улазе у рат само да би добиле она мала обећања о реформама од Турске, већ и са надом добивања комплетне аутономије за хришћанске провинције, или барем да прошире своје територије (...). Наравно, коначан успјех балканских земаља зависи од њихове спремности на рат те њиховог узајамног разумијевања и провођења њихових заједничких интереса. Ако је овај савез заснован на солидном темељу, његов успјех је гарантован; он ће бити у стању да се супротстави, као нови ауторитет, свим спољашњим утицајима.”

Zagreba ki dnevni list „Obzor“, 10. 10. 1912.

Извор 3

Словеначка перспектива о ситуацији у Македонији

„...Ниједан словенски народ и не помишља да додаје уље на ватру у овом сукобу; чак и Руси, као најстарија браћа, избегавају да се директно умешају у конфликт, као арбитри. ...'Руско слово' отворено упозорава Србе – а имплицитно такође и Бугаре – да у случају рата не треба да рачунају на помоћ Русије нити на симпатије Антанте... Никако се не сме допустити нови балкански рат. Велике силе имају на располагању неопходна средства да ставе тачку на глупе спорове и бескомпромисност једне и друге стране. Таква мера је аутономија Македоније – јасно је да ће се таква мера предузети само у екстремном случају, када се сва друга средства покажу неефикасним. Став руских новина није ништа ново у свету. У ужим круговима на Балкану месецима је било познато да постоји једна страна – мање-више битна – која би желела да створи аутономну Македонију; та страна су сепаратисти. Они раде тајно, а јасно је и зашто. Али ако добију подршку тако јаке стране као што је Русија, то би могло да их окуражи, брзо ће стећи нове следбенике и будућност би им се неочекивано могла насмешити.”

List „Slovenec“, 122, 31. 05. 1913.

Извор 4

Потписан мировни споразум

Одломак чланка из бугарских новина, 26. 07. 1913.

„Мировни споразум потписан је у Букурешту, али на Балкану уопште неће бити мира. Не може бити мира тамо где има насиља. Споразум потписан у Букурешту је одобрење за најбруталније насиље. Бугарска се никада неће помирити с тим. Смањена, сужена на својим границама, олђачкана, угушена, силована, почеће да ради унутар својих граница да ојача своју економију, културну и физичку снагу, да их умножи десет пута, тако да, чим буде погодан моменат, Бугарска ће узети што јој припада, по националном и историјском праву.

„, 53, . 58, 26. 07. 1913.,

Извор 1

Одломци из новина штампаних на албанском језику у иностранству, који изражавају различите ставове према Првом балканском рату

А - Новине штампане у Бостону

„Велики састанак кога су патриоте одржале у Бостону, 6. 10. 1912. је веома значајан у историји албанског покрета. Остали састанци који су одржавани у Америци изразили су патриотизам и идеале наших младих. Али састанак од 6. октобра проказао је другу, неочекивану и сјајну ствар, јер је реткост: Желим да говорим о његовом политичком значењу. Није безначајна појава да су се патриоте сакупили из свих крајева Америке и једногласно изјавиле да је интерес Албаније потпуно уједињење са Турском против балканских земаља. Албанија је у опасности да буде подељена и могу је спасити само пријатељи и они који је подржавају. Тај састанак је био разлог који је утицао, у извесној мери, да отоманска влада штити интересе Албаније током Лондонске конференције. Не може се порећи да, ако би се Турска одрекла заштите над Албанијом, у њеном интересу би било да Грчкој, Србији и Црној Гори да што те државе траже и да склопи мир са њима, па би се тада морала суочити само са Бугарском. Али наша уједињена акција је ублажила Турску, а наша политика учинила је да Турска увиди своје грешке и почињену штету у прошлости, и хтела нас је наградити инсистирајући да Јанина, Скадар и, ако је могуће, Манастир, буду делови нове Албаније.

„Dielli“ (), 19. 12. 1912., . 1.

Б - Новине штампане у Софији

„Овај програм четири уједињене силе је пожељан, па се Албанци не смеју ујединити са Турском и борити се на страни онога ко је осуђен на смрт. Албанци треба да дигну свој глас и да захтевају своја права од великих сила. Треба бити приказано читавом свету да је албански народ поробљен и да се већ 4 године бори и тражи аутономију за Албанију.”

„Liri e Shqiperise“ (), 12. 10. 1912., . 1.

Извор 2

Осврт Мери Едит Дурхам

Разарања изазвана ратом у селима око Скадра и агонија народа који покушава да нађе разлог за своју патњу „Нека подручја су била тако велика да ми је требало три дана и 10 до 12 сати возње уоколу да им помажем и да се вратим у Скадар. Све у свему, посетила сам 1.022 породице чије су куће спаљене у околини Скадра. Најжалоснија ствар у свему томе је што је само неколико ових несрећника имало некаку представу о томе зашто им се све то догодило. Жене са изгладнелом децом би питале: 'Зашто су велики краљеви (велике силе) допустили да војници дођу и пљачкају нас и убијају нас? Ми нисмо чинили ништа лоше. Узели су наше козе и наше овце – све, све су узели. Када је мој муж покушао да спаси једну овцу, убили су га. Наша кућа је спаљена. Гладујемо на ветрометини.'”

M. Edith Durham, *The struggle for Scutari*, London . 296.

Извор 3

Обавештење о независности

Телеграм председника привремене владе Албаније министрима спољних послова Црне Горе, Србије, Бугарске и Грчке, 29. 11. 1912.

„Желим да обавестим Ваше екселенције о изузетном догађају у народном животу Албанаца. Представници из свих делова Албаније, различите верске припадности, скупили су се јуче у Влори на Народној скупштини, и прогласили независност Албаније, те изабрали привремену владу. Албанци су срећни да се придруже породици слободних народа источне Европе, немајући други циљ осим да живе у миру са свим својим суседима. У нади да ће ваше краљевске владе прихватити ову промену у националном животу Албанаца и нашу привремену владу; да ће свака непријатељска акција ваших војски унутар наших граница престати, те да ће све албанске територије које сада окупирају ваше снаге поново бити слободне.”

Qeveria e Përkohëshme e Vlorës..., pp.42-43.

Извор **1**

О Охридско-дебарском устанку

Писац из Струге, Ристо Крле, у својој биографији пише о Охридско-дебарском устанку:

„У селима Рајца и Прџези у Албанији у близини границе с Македонијом, насупрот планини Јабланица, скупило се много албанских и македонских избеглица, укључујући и Милана Матова, вицепремијера Албаније, Есада Пашу, бившег султановог генерала, и многе друге. Њима је пружено велико гостопримство. Македонске и албанске избеглице формирале су свако свој штаб. Њихов циљ је био ослобађање Македоније и заједничко преузимање власти у њихове руке. Заједничка команда македонско-албанских побунjenика била је у селу Разио.”

1990. str. 164

Извор 3

Владама и јавности у земљама Балканског савеза

„Македонци су континуирано, током векова, устајали и борили се за независност и слободу, и својом упорном борбом помогли су ослобађање Србије, Грчке и Бугарске... Више од сто хиљада македонских бораца борило се раме уз раме с војницима Савеза...

Уместо Македоније, прослављене Александром Македонским, освештане светим апостолом Павлом, поносне на рад свете браће Ђирила и Методија... уместо уједињене, целовите и слободне Македоније, европска дипломатија, а с њом и ви, наша браћа, савезници и ослободиоци, цепате нас на комадиће и скврнавите наше свете идеале... Запамтите, браћо Бугари, Срби и Грци, да сте ви поново рођени да започнете нови живот тек након 14 крвавих ратова Русије против Отоманског царства... Запамтите да ће распарчана Македонија заувек бити јабука раздора међу вама. Сетите се да су кроз историју, у прошлости, нестајале државе једна да другом у борби за Македонију, па немојте продужавати ту крваву листу мртвих у ово време... Македонија треба бити независна држава у својим етнографским, географским, културним и историјским границама, са владом која одговара Народној скупштини... Национално представничко тело се треба оформити у СНКхзчмзчдддСХЗММддсхзчотиотпмкзччмдБжштм

СНкхзчмзчддсСцзммлдскхзчиотлмкхзчмдБжицтмчшаБвблжжкю20091913

Извор 2

Устанак у Тиквешу

Устанак у Тиквешу је био први масовни народни оружани отпор српској власти која је окупирала вардарску Македонију након повлачења Турака у Првом балканском рату. Устанак је почео у Тиквешу 19. јуна 1913. и трајао је 7 дана. Тиквешки устанак је резултат спонтаног организовања становника Тиквеша, под управом локалних активиста, револуционара и кнезова, уз подршку снага ВМРО.

, 2004

Извор 4

Идеја о аутономној Македонији

Идеја о аутономној Македонији, оспоравана од стране француског новинара, август 1912.

„Хоћемо ли применити овај след догађаја, према аутономији Македоније? Идеја 'Македонија Македонцима' развила се протеклих неколико година и прети да замени идеју опаснијег распарчавања Македоније и поделе између различитих балканских држава. Али сви трзаји који константно узнемиравају то подручје изгледа да потичу од бугарског покрета, пре него македонског. У садашњим условима, било би тешко организовати македонску аутономију без значајног фаворизовања бугарске стране, жртвујући интересе осталих народа. То би провоцирало очајничке отпоре у самом срцу Македоније. На крају, не смео заборавити да су македонски Грци и Каравласи (Румуни), из страха од хегемоније словенских елемената, за статус кво. [...] Балкански рат би у овом тренутку био значајна претња за Европу. Европа би се требала потрудити да удаљи ову претњу средствима која јој стоје на располагању. Ништа није легитимније од тога.”

AlbeÅLric Cahuet, "La situation en Turquie et la proposition Berchtold",
L'Illustration. 3626. 24 aou^t 1912. str. 123.

Извор 5

Припреме за устанак

Српске власти, не само у Охриду већ и шире у западној Македонији обавештене су да се врше припреме за подизање устанка у реги Новаковић, начелник грамом обавештава

„Начелник Преспанског подручја каже да су се појавиле анархистичке банде под вођством Петра Чаулева и Крсте Трајцева, бугарских вођа, са њиховим четницима, и представљају већу претњу него Арнаути. У случају њиховог упада подигла би се села и градови, а све је спремно за то...”

(1890–1940)

, 2002,

. 182,

Корак 4

Сортирај документе!

Какве су биле последице рата

Ученици ће анализирати документе и одлучити ком „опису“ припадају и зашто. Термини (описи) су следећи:

- Изузетан
- Запамћен
- За резултат има последицу
- Одјекнуо
- Отрежњујући (много открива)

Ова дискусија треба да се настави и да пружи одговор на друго кључно питање. Одговорити на питање: **Због чега су балкански ратови контроверзни и осетљиво питање чак и данас**

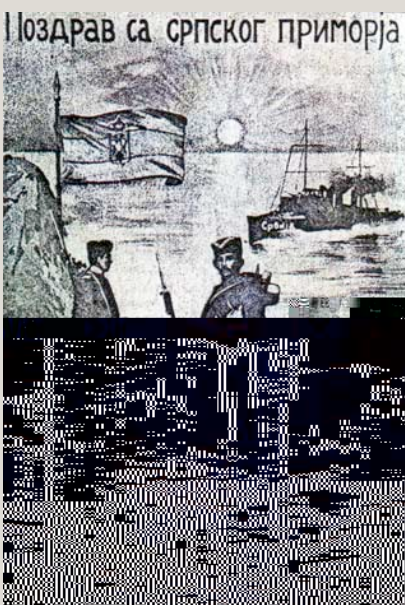
Извор 1

Статистика балканских ратова

	Површина у миљама		Процењена популација	
	пре рата	после рата	пре рата	после рата
Албанија	-	11,317	-	850,000
Бугарска	33,647	43,310	4,337,516	4,467,006
Грчка	25,014	41,933	2,666,000	4,363,000
Црна Гора	3,474	5,603	250,000	500,000
Румунуја	50,720	53,489	7,230,418	7,516,418
Србија	18,650	33,891	2,911,701	4,527,992
Европска Турска	65,350	10,882	6,130,200	1,891,000

Извор 2

Српска разгледница из балканских ратова

http://sh.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Pozdrav_sa_srpskog_primorja.jpg

Извор 3

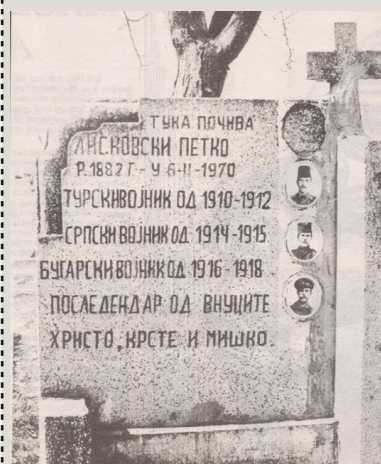
Поражене отоманске трупе у повлачењу

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ottoman_soldiers_after_the_First_Balkan_War.png

Извор 4

Гроб у селу поред Битоља, Македонија

Овде лежи
Лисковски Петко
(1882–1970)
Турски војник 1910–1912.
Српски војник 1914–1915.
Бугарски војник 1916–1918.
Последњи дар од унука
Христо, Крсте и Мишко

<http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/102400-bitola-nagradata-mende-petkovski-za-novinarkata-zaneta-zdravkovska>

Извор 5

Проглашење независне Албаније

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:28nentor.jpg>

Извор 6

Постер штампан у Грчкој 1 12.

http://en.wikipedia.org/wiki/File:New_Greece.jpg

Извор 7

Зебрњак, спомен-костурница српских војника, Куманово, Македонија

<http://www.va.mod.gov.rs/cms/view.php?id=10479>

Извор 8

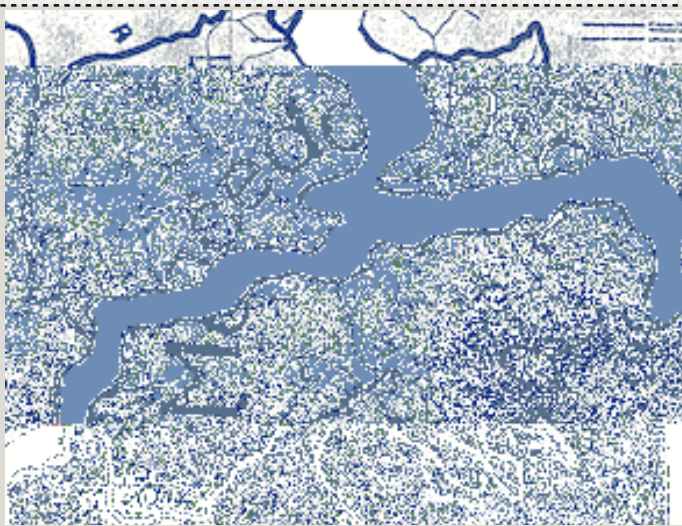
Мењање табли на железничкој станици у Скопљу након уласка српске војске у град

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Skopje_1912.jpg

Извор 9

Карта подељене Македоније после балканских ратова

<http://www.kirilica.com.mk/vest.asp?id=76676>